herpy

SKÖLDPADDOR

Western Box Turtle

Terrapene ornata

Terrapene ornata är en liten, landlevande dossköldpadda från prärierna i centrala USA. Skölden är mörk med gula strålande linjer, och bukskölden har ett gångjärn så att djuret kan stänga in sig helt. Arten är dagaktiv, allätare, livlig och långlivad, och den kräver torrt, varmt och väldränerat underlag, kraftigt ljus med UVB, gott om plats och helst en utomhusinhägnad på sommaren.

Familj: Emydidae

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**10-15 cm** total längd inkl. svans
Vikt	**200-540 g**
Livslängd	**30-40 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Marklevande och grävande**
Biotop	**Halvöken och savann**
Svårighetsgrad	**Erfaren**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**120 × 60 × 45 cm** L × B × H för 1 vuxet djur
Temperatur, dag	**21-25 °C**
Värmeplats	**32-35 °C**
Temperatur, natt	**16-20 °C**
Luftfuktighet	**30-60 %**
Vatten	**Vattenskål** djup 2-4 cm
UVB	**Nödvändigt** Fergusonzon 3
Vintervila	**5-8 °C** 8-16 veckor
Föda	**Insekter, frukt, färdigfoder, växter och maskar/sniglar**
Hålls	**Ensamma eller en hane med flera honor**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Könsmogen	**60-96 mån.**
Kullstorlek	**1-8 ägg**
Kullar per år	**1-2**
Inkubation	**50-90 dagar** vid 26-28 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Bilaga II**
EU-bilaga	**Bilaga B**
IUCN	**Nära hotad (NT)**

Om arten

Terrapene ornata är en liten sköldpadda med en låg, rundad ryggsköld som är mörkbrun till svart med tunna, gula linjer som strålar ut från mitten av varje skölddel. Huvud och ben är mörka med gula, orange eller röda fläckar. Bukskölden är försedd med gångjärn, så att djuret kan dra in huvud, ben och svans och stänga skölden tätt. Skölden (carapax) är 10-15 cm lång, och de flesta vuxna djur är omkring 12 cm. Vuxna djur väger 200-540 g. Artnamnet *ornata* betyder "prydd" och syftar på mönstret på skölden.

Könen kan kännas igen på flera drag. Hanen har röd iris, en svagt konkav buksköld, en längre och tjockare svans och en stor, krökt innersta klo på bakbenen. Honan har brun eller gul iris och en platt buksköld och blir ofta något större. Traditionellt skiljer man mellan två underarter, *T. o. ornata* och den ökenlevande *T. o. luteola*, som har fler gula ränder på sköld och kropp, men nyare taxonomi slår ihop dem. Skötseln är densamma.

Arten beskrevs 1857 och är en av bara två landlevande sköldpaddor på de nordamerikanska prärierna. *T. ornata* är mer anpassad till torr och öppen mark än *Terrapene carolina*, och den är mer aktiv och vaksam och biter lättare när den känner sig hotad. Vuxna djur tillbringar en stor del av livet i hålor under jorden, där de undviker hetta, torka och kyla.

Arten är långlivad: i naturen blir djuren 30-37 år, och de äldsta över 40 år. Vildfångade djur tål fångenskap dåligt och dör ofta snabbt, medan invanda och uppfödda djur kan bli gamla. *T. ornata* är inte en art för nybörjare.

Läs mer: Köp av djur: uppfödda djur, vildfångst och transport

Utbredning och livsmiljö

Terrapene ornata lever i centrala USA mellan Klippiga bergen och Mississippi: från Wisconsin, Illinois och västra Indiana västerut över Iowa, södra South Dakota, Nebraska och Kansas till sydöstra Wyoming och Colorado och söderut genom Missouri, Arkansas, Oklahoma och Texas till sydvästra Louisiana. Mot sydväst finns den i New Mexico och sydöstra Arizona och vidare in i norra Mexiko (Sonora, Chihuahua och Coahuila), där de ökenlevande djur som förs som *T. o. luteola* hör hemma.

Bestånden har gått tillbaka på många håll på grund av jordbruk, förlust av livsmiljöer, vägtrafik och insamling, och arten bedöms som nära hotad. Kartan visar bara den ursprungliga utbredningen.

> **Naturlig utbredning:** USA och Mexiko.

LIVSMILJÖ

Arten lever på öppna gräsmarker och prärier, i sandiga områden med spridda buskar, på ökengräsmark och i dyner. Den behöver gräsytor med föda, lös, sandig jord att gräva ner sig i och buskar eller stenar som ger skugga. Vatten används för att dricka och svalka sig i varmt väder, men djuren uppehåller sig bara sällan i dammar och våtmarker.

Djuren är mest aktiva på morgonen och sent på eftermiddagen och kommer fram efter sommarregn. Under varma sommardagar ligger de i hålor eller låga fördjupningar på 20-50 cm djup. Kroppstemperaturen hålls helst på 25-30 °C under de aktiva perioderna. På vintern gräver de sig längre ner, 50 cm till knappt 2 m beroende på kylan, och går i vintervila från oktober till april. Varje sköldpadda övervintrar i sin egen håla, och djuren återvänder till samma område år efter år.

Läs mer: Vintervila och årstider

Skötsel

TERRARIET

Terrapene ornata trivs bäst utomhus i en stor, säker inhägnad med väldränerad jord. Välj en solig plats utan stillastående vatten, med både sol och skugga hela dagen. Väggen ska vara minst 60 cm hög, så slät att djuret inte kan klättra, och grävas ner ca 30 cm, och ovansidan täcks med grovmaskigt nät mot rovdjur. Djuret gräver och klättrar bra och hittar snabbt svaga ställen, så kontrollera staketet regelbundet. Plantera buskar och torktåliga, ätbara växter för skugga och föda, och lägg ut platta stenar, ihåliga trädstammar och högar av löv som gömställen. Jordlagret utomhus ska vara minst 30 cm djupt.

Inomhus behöver ett vuxet djur minst 120 × 60 × 45 cm. Måttet bygger på regeln 8 gånger skalets längd i längd och 4 gånger i bredd, och höjden är höjd till 45 cm så att lampor och UVB kan sitta på säkert avstånd. Mindre utrymme används ofta med framgång, men den vanliga rekommendationen är 8 × 4 gånger sköldlängden. Arten är mycket aktiv och använder all plats den får, så större är bättre, och golvytan är viktigare än höjden. Sätt en ogenomskinlig kant på ca 10 cm längs frontrutan, så att djuret inte går fram och tillbaka längs glaset; det är ett tecken på stress.

Bottnen är en naturlig, väldränerad blandning av ca 60 % matjord och 40 % lekssand, minst 10 cm djup inomhus. Lägg löv, platta stenar och ihåliga trädstammar ovanpå, och ge minst två gömställen. Ta bort avföring dagligen, och byt hela bottnen var 3:e-6:e månad. Håll helst arten ensam: den är inte social, och hanar kan vara aggressiva mot varandra. Om djuren ska hållas tillsammans, så bara en hane med minst två honor i en stor inhägnad.

Läs mer: Ljus och UVB

TEMPERATUR

Inomhus ska det finnas en solplats på 32-35 °C och en sval zon på 21-25 °C. Använd halogenspotlights på 50 W, en till en ung sköldpadda och minst två till en vuxen, och mät yttemperaturen på solplatsen med en digital sond. Värmen släcks på natten, så att temperaturen sjunker till 16-20 °C. Använd aldrig värmestenar, som ger farliga brännskador.

Utomhus behöver djuret ingen konstgjord värme på sommaren. Om nattemperaturen sjunker under 10 °C ska det finnas ett övertäckt gömställe med ljuslös värme, till exempel en keramisk värmeemitter, som håller ca 16 °C. Om det finns risk för frost ska djuret flyttas in eller få kontrollerad vintervila. Överhettning är lika farlig som kyla, så det ska alltid finnas skugga och en plats att gräva ner sig på.

Arten går i vintervila på vintern i naturen, och friska, vuxna djur med god vikt kan övervintra inomhus i en låda. Siffrorna är lånade från *Terrapene carolina*: djuret fastar först i minst 2 veckor vid normal temperatur och badas i ljummet vatten så att tarmen tömmer sig. Därefter sänks temperaturen gradvis till stabila 5-8 °C i lätt fuktig mossa eller jord. Vintervilan varar 2-4 månader. Frost är livsfarlig. Unga, sjuka, underviktiga och nyinköpta djur hålls vakna, och djuret vägs regelbundet och väcks om det tappar märkbart i vikt.

Läs mer: Värme och temperatur

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

T. ornata tål torrare luft än andra dossköldpaddor. Vuxna djur trivs vid en genomsnittlig luftfuktighet på 30-60 %, medan ungar ska ha 60-70 % så att de inte torkar ut. Mät med en digital hygrometer mitt i terrariet. Arten får ändå inte hållas för torrt: det ska alltid finnas en fuktig håla i den svala änden, ett gömställe fodrat med fuktad jord eller mossa där djuret kan gräva ner sig. Fukta bottnen med en tryckspruta tidigt på morgonen, men spraya inte direkt på djuret. Utomhus vattnas en del av inhägnaden under torra perioder.

Det ska alltid finnas friskt vatten i en låg, bred skål som djuret kan sitta i, till exempel ett stort fat till en kruka, nedgrävt i bottnen. Vattnet får högst nå djuret till knäna, alltså 2-4 cm. Djuret gör ofta ifrån sig i vattnet, så det byts dagligen, och skålen skrubbas varje vecka med ett djursäkert desinfektionsmedel; smutsigt vatten ger bakterieinfektioner.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

T. ornata är dagaktiv och behöver kraftigt ljus och UVB för att bilda D3-vitamin. Använd ett T5 HO UVB-rör på 6 % i en reflektorarmatur över den varma änden, så att det överlappar värmelamporna. Om det finns nät mellan röret och djuret ska ryggen på solplatsen vara ca 35 cm under röret, utan nät ca 45 cm. Sikta på ett UV-index på 3-4 på solplatsen, och mät det med en UV-mätare. Byt röret enligt tillverkarens anvisning, eftersom effekten sjunker långt innan ljuset slocknar.

Ett UVB-rör är inte alls lika ljust som dagsljus. Komplettera med en kraftig LED-lampa på ca 6500 K som täcker minst tre fjärdedelar av terrariets längd, särskilt om det finns levande växter. Ljuset är tänt 14 timmar om dagen på sommaren och 10 timmar på vintern. Utomhus behövs inget konstgjort ljus. Solljus genom glas ger inget UVB.

Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

UTFODRING

T. ornata är allätare. Unga djur är övervägande köttätare, och vuxna djur äter mer växtföda, men arten är fortfarande mer köttätande än andra dossköldpaddor. Kosten ska sammantaget vara ungefär till hälften animalisk och till hälften växtbaserad och mycket varierad, eftersom arten snabbt tröttnar på samma föda och vägrar den. Unga djur får allt de kan äta varje dag. Nära vuxen storlek matas de varannan dag för att undvika fetma.

Animalisk föda är daggmaskar, sniglar, gråsuggor, gräshoppor, syrsor, kackerlackor, tusenfotingar, larver av svart soldatfluga, silkesmaskar och lite mjölmask; kokt ägg kan ingå. Sniglar ska vara uppfödda eller renade i en vecka på sallad, så att de inte har ätit snigelgift. Växtföda är maskros, bladgrönt, bär, melon, tomat, squash, kaktusblad och -frukter och ätliga svampar. Färdigfoder för sköldpaddor kan användas som komplement. Servera alltid maten på ett fat eller en bricka, så att djuret inte äter av bottenmaterialet.

Strö kalk över maten en gång i veckan och ett multivitamin en gång i månaden. Multivitaminet ska innehålla färdigbildat A-vitamin, inte bara karotener. Ett sepiaskal ska ligga framme som extra kalkkälla, och det håller också näbben slitet. Använd aldrig snigelgift eller annat gift i närheten av djuren.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel

BETEENDE OCH HANTERING

T. ornata är aktiv, uppmärksam och nyfiken och ger sig genast ut på upptäcktsfärd när den sätts ner. Den är mer benägen att bita än andra dossköldpaddor om den känner sig hotad. Hantera bara när det är nödvändigt: lyft djuret underifrån med handflatan, och stötta både kropp och ben med två händer. Ett fall kan skada eller döda djuret. Tvätta händerna före och efter. Många djur lär sig ta mat från fingrarna eller en pincett, och uppfödda djur tål hantering bättre än vildfångade. Nya djur ska få ett par veckor på sig att vänja sig innan de hanteras.

Ett djur som går rastlöst längs väggarna och skrapar är stressat och saknar plats och gömställen. Nyinköpta djur sätts i karantän i minst 3 månader och blandas inte med andra sköldpaddor. Vildfångade djur och djur från handeln har ofta inälvsmask och ska undersökas av en veterinär. Kontrollera före köpet att ögonen är klara och att djuret äter.

Läs mer: Karantän och hygien

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Könen kan kännas igen på irisfärgen, svansen och bukskölds form (se beskrivningen). I naturen blir hanarna könsmogna efter ca 5 år med en sköld på 10 cm eller mindre, honorna efter ca 8 år med en sköld på minst 10 cm. Hur snabbt djur i fångenskap blir könsmogna är inte dokumenterat. Därför ser man ofta att en liten hane försöker para sig med en större hona.

PARNING

Parningssäsongen pågår från april till oktober. Hanen följer efter honan, stirrar på henne, stöter mot hennes sköld och kliver upp på henne medan hon ofta springer ifrån honom. Båda könen kan para sig med flera partner, och honan kan lagra sperma under lång tid. Under torra år kan parningen utebli, och honan kan ta upp äggen igen. Håll bara en hane tillsammans med minst två honor, eftersom en ensam hona trakasseras ständigt, och skilj djuren åt om en hona skadas.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Äggläggningen sker på sommaren, mest i juli, och gärna två timmar efter soluppgång eller två timmar före solnedgång. Honan gräver ett flaskformat bo på ca 10 cm i lös, sandig jord, ofta under stenar eller växter, och lägger 1-8 ägg, i genomsnitt 3. Hon lägger 1-2 kullar per år och hoppar ofta över ett år efter en stor kull. Hos de ökenlevande djuren (*T. o. luteola*) är kullarna mindre och äggen bredare. Äggen är vita, avlånga och väger ca 10 g. Ge honan ett ostört område med lös, lätt fuktig jord och extra kalk fram till äggläggningen.

INKUBATION

Äggen kan ligga kvar i jorden om boet skyddas mot extremt väder och rovdjur. Om de ska ruvas konstgjort, avtäck dem försiktigt med en mjuk pensel och flytta dem utan att vända eller skaka dem. Lägg dem på fuktig vermikulit eller sphagnum i en sluten plastlåda, och ställ lådan i en äggkläckare vid ca 27 °C och ca 80 % luftfuktighet. Kontrollera regelbundet att underlaget är fuktigt.

Äggen kläcks efter 50-90 dagar, snabbast vid hög temperatur. Könet beror på temperaturen: vid 29 °C och däröver blir ungarna övervägande honor, under 28 °C övervägande hanar. Fukten påverkar också ungarna: ett fuktigt underlag ger tyngre ungar med längre sköld än ett torrt.

UPPFÖDNING AV UNGAR

Ungarna kan behöva flera dagar för att ta sig ut ur ägget. Låt dem vara, och spraya bara äggen lätt med ljummet vatten. När ungen är ute har den ofta en gulesäck på buken, som inte får spricka. Låt den ligga kvar i ruvlådan en dag eller två, tills säcken har tagits upp. Därefter flyttas den till en liten plastlåda med fuktigt underlag, en låg, bred skål med vatten och ett gömställe, vid en luftfuktighet på 60-70 %. Ungarna är skygga och äter kanske inte de första veckorna. Erbjud små maskar, sniglar eller gråsuggor, och lägg därefter ny föda tillsammans med det de redan äter. Dagliga bad i ljummet vatten stimulerar aptiten och får igång tarmen. Håll ungarna borta från vuxna djur och andra husdjur, och ge dem en egen inhägnad om de är utomhus.

Hälsa och vanliga misstag

De flesta problem hos *Terrapene ornata* beror på felaktiga förhållanden. De typiska misstagen är:

- Dålig start hos nyinköpta djur, särskilt vildfångade djur och djur från handeln: inälvsmask, svullna ögon, viktnedgång och uteblivd aptit. Sätt djuret i karantän, och låt en veterinär med kräldjurserfarenhet undersöka det och ett avföringsprov.

- Öronabscesser och svullna ögon hos djur som hålls för torrt utan fuktiga platser att gräva ner sig på.
- Luftvägsinfektioner och sköldsjukdomar, ofta tillsammans med brister i kosten. Se till att det finns UVB, kalk och A-vitamin, och undvik kalla och våta perioder.
- Bakterieinfektioner från smutsigt vatten och bottenmaterial. Byt vattnet och ta bort avföring dagligen.
- Brännskador från värmestenar eller lampor som sitter för nära.
- Fetma av för mycket utfodring, särskilt hos vuxna djur.
- Uttorkning hos ungar om luften är för torr.
- Skador vid fall och från rovdjur utomhus.

Vintervila kräver att djuret är friskt och har god vikt. Kontakta en veterinär med kräldjurserfarenhet om djuret tappar i vikt, inte äter på ett par veckor, har flytningar från näsa eller ögon eller är onormalt slött, eller om det inte vaknar och börjar äta igen efter vintervilan.

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.